
POROČILA REPORTS

PROJEKT RAPHAEL: "LINEN ON NET – THE COMMON ROOTS OF THE EUROPEAN LINEN PATTERNS"

485

V letu 1997 je Evropska komisija za program Raphael (European Commission's Raphael programme) razpisala več raziskovalnih tem širšega značaja, ki naj bi se tako ali drugače dotikale zaščite evropske premične ali nepremične kulturne dediščine. Čeprav Slovenija še ni polnopravna članica EU, smo se z veseljem odzvali povabilu k sodelovanju v enem od projektov, ki so se želeli prijaviti na omenjeni razpis. Projekt je kot enakovredne partnerje povezal Finsko, Švedsko, Italijo in Slovenijo; v začetku načrtovano sodelovanje z Rusijo se žal ni uresničilo.

Na institucionalni ravni so se projektne teme lotile izobraževalne, raziskovalne in muzejske institucije iz omenjenih držav, vendar ne povsem uravnoteženo. Iz Finske je sodelovalo pet institucij izobraževalnega, raziskovalnega in muzejskega značaja¹. Švedska je sodelovala v projektu z institucijo izobraževalnega, delno raziskovalnega značaja², Italija z muzejsko institucijo³, ki pa v svojem raziskovalnem okviru združuje tudi ljudi, zaposlene v izobraževalnih ustanovah⁴. Iz Slovenije je bil k projektu povabljen le Slovenski etnografski muzej iz Ljubljane. Projekt je kot neke vrste centralno informativno telo na področju tekstila spremljala tudi ETN (European textile network).

Projekt je dobil naslov "Linen on Net – The Common roots of the European linen patterns". Ukvarjal naj bi se z iskanjem podobnosti v tkanih vzorcih na lanenih tkaninah v severni in južni Evropi; skozi te podobnosti naj bi dokazali skupno evropsko kulturno tradicijo, hkrati pa bi postali stari vzorci dosegljivi sodobnemu tekstilnemu oblikovanju. Rezultati raziskav naj bi bili javnosti podani v več oblikah: simbozij naj bi omogočil predstavitev rezultatov strokovnjakom (muzealcem, tekstilnim oblikovalcem, učiteljem ročnega tkanja ipd.), skupna

---

1 The Craft Museum of Finland (Jyväskylä), Fredrika Wetterhoff Foundation, Research and Consultancy Co. Akatimi, Finnish Craft Research Association in Häme Polytechnic Wetterhoff (Hämeenlinna), ki je bil tudi koordinator projekta.

2 University of Uppsala, Dept. of Domestic Sciences, Uppsala.

3 Fondazione Museo Carnico delle Arti Popolari, Tolmezzo.

4 Istituto d'Arte "G. Sello", Udine.

razstava med simpozijem in po njem ter naknadno tiskana skupna publikacija pa najširši javnosti. V začetku leta 1998 je Evropska komisija za Raphael izbrala in finančno podprla med 511 prijavljenimi projekti v samo eni skupini z enako usmerjenimi raziskavami komaj 43 projektov, med njimi tudi našega.

Po obilici papirnatega, telefonskega in elektronskega dogovarjanja se je delo nadaljevalo tudi v prijetnejših oblikah. Člani raziskovalne skupine smo se konec marca osebno seznanili med seboj, prav tako pa z italijanskimi in slovenskimi institucijami, njihovim delom in zbirkami. Na podlagi natančnejših delovnih dogovarjanj, pa tudi zaradi zelo kratkega časa, ki nam je bil v prvem, enoletnem delu projekta na voljo, smo se pri preučevanju tkanih vzorcev omejili le na namizne prte. Rezultati so morali biti vidni namreč v pičlih petih mesecih, saj je bil simpozij načrtovan že v septembru 1998.

Raziskave smo se v Slovenskem etnografskem muzeju lotile tri sodelavke, vsaka iz nekoliko drugačnega zornega kota: **Inja Smerdel** se je - kot nekdanja kustodinja za ruralno gospodarstvo - lotila vprašanja kulture gojenja lanu in tkalstva kot domače dejavnosti oz. panoge domače in profesionalne obrti. **Ana Motnikar** je s svojim tekstilno tehnološkim znanjem sodelovala pri razbiranju tehničnih vidikov lanenih predmetov iz zbirke SEM (ročno in računalniško risanje tkanih vzorcev, računalniška simulacija starih tkalskih vzorcev), zbrala pa je tudi podatke o tem, kako in kje se učenje ročnega tkanja vključuje v izobraževalne procese pri nas. Sama sem skušala z analizo zbirke in primerjalnega gradiva nekaterih slovenskih muzejev, ter s fragmentarnimi strokovno obdelanimi dejstvi iz literature, ugotoviti tipe lanenih prtov in brisač na Slovenskem (vključno z načini krašenja in prevladujočih oblik), pa tudi, kakšne vrste lanenih tkanin - glede na tkalske vzorce - so na naših tleh izdelovali in uporabljali.

Simpozij kot ena od sklepnih oblik rezultatov je bil 18. 9. 1998 v finskem mestu Hämeenlinna, prav tako skupna razstava vseh partnerskih držav, ki bo odprta predvidoma do konca leta. Ker bodo študije vseh udeležencev kongresa natisnjene spomladi 1999 v Italiji (vsak prispevek bo objavljen v celoti v domačem jeziku avtorja in v angleščini), se z vsebino posameznih študij na tem mestu morda ne gre ukvarjati do podrobnosti. Zato naj ostane ocena rezultatov na nivoju splošnega, z dodanimi bolj ali manj osebnimi ugotovitvami o tem, kaj lahko prinese tematski skupni projekt:

Rezultati dosedanjega projekta Raphael "Linen on Net" pomenijo osnovo za natančnejšo in poglobljeno primerjalno študijo o razvoju tkalstva v skupnem evropskem prostoru. Gre za študijo, katere se lahko loti skupina raziskovalcev ali en sam raziskovalec. Napravljen je bil niz študij o različnih vidikih (lanenega) tkalstva: splošni vidik kulture gojenja, predelovanja in uporabe lanu, tehnično - oblikovni vidik lanenih tkanin (namiznih prtov) in vidik izobraževalne prakse na področju ročnega tkanja oz. didaktična uporaba tehnične in kulturne dedišči-

ne.⁵ Primerjava med nacionalnimi študijami je seveda mogoča, vendar ostaja posplošena. Vzorci lanenih ročno tkanih namiznih prtov so si v precejšnji meri podobni, v posamičnih primerih so bili evidentirani celo identični vzorci. A gola primerjava vzorcev je le vmesna faza induktivne metode raziskovanja. Če ji ne bo sledila nadgradnja v tej ali oni obliki, bo ostala srž pojava nepojasnjena. Skupnega izvora (beri: zgleда) vzorcev ne bomo mogli določiti le skozi raziskovanje oblik, ampak le ob historično vzročno-posledično naravnani interpretaciji virov, kar pomeni iskanje zakonitosti v različnih okoliščinah, ki so narekivale uporabo istih zgleđov, istih tkalskih tehnik, oblikovanja podobnih vzorcev in ne navsezadnje tudi podobne funkcije izdelkov v različnih družbenih, geografskih in zgodovinskih okoljih.

Poleg podobnosti je bilo mogoče opaziti tudi vrsto različnosti. Mnoge od njih se da razložiti z zgodovinskimi dejstvi oz. družbeno-zgodovinskimi posebnostmi posameznih držav, druge z različno usmerjenim načinom zbiranja muzejskega gradiva. Spet tretje so posledica različnih uporabljenih raziskovalnih metod, zornih kotov in v največji meri ciljev, kako in za kaj uporabiti rezultate raziskave (etnologija - kulturna zgodovina - tekstilna tehnologija - izobraževanje). Različni značaji institucij, iz katerih smo posamezni udeleženci izšli, so nam narekovali različne prioritete ciljev. Tako je bila pri ostalih partnerjih izrazito poudarjena didaktična plat projekta, kajti večji del raziskovalne skupine je profesionalno vezan na poučevanje ročnega tkanja. Prepričana pa sem, da nobena raziskava ne sme in tudi ne more imeti zgolj didaktičnega cilja. Didaktični vidik raziskave je aplikativne narave; nanj je koristno misliti že med raziskavo, vendar je kot edino gibalno raziskave preozek. Rezultati raziskav so v svoji večplastnosti na voljo najširši javnosti in to ne le skozi proces šolskega izobraževalnega procesa; predstavljeni skozi predavanja, publikacije, razstave ipd. sodelujejo pri oblikovanju (samo) podobe in identifikacijske zavesti.

---

5 Referate simpozija je v glavnem mogoče razdeliti v omenjene tri skupine:

a: splošni historično-kulturološki vidik lanu:

Elsa Silpala: History of linen and linen models in Finland; Gian Paolo Gri: Linen and the classical tradition in Carnia; Giorgio Ferigo: A journey through the linen and hemp craftworks in Carnia; Inja Smerdel: The Slovene linen-making tradition.

b: tehnični in oblikovni vidik lanenih tkanin:

Seija Heinänen: The linen tablecloths of the textile collections of the craft museum of Finland; Margareta Nockert: Patterned linen in Sweden; Gina Morandini and Carmen Romeo: The textile collections of the Carnico Museum of Arts and Folk Traditions "Michele Gortani" in Tolmezzo (Italy); Janja Žagar: Images of linen fabrics in Slovenia.

c: raziskovalni in izobraževalni vidik:

Pirkko Anttila: Research of the linen textiles in Finland; Viola Germain: Education and Tradition; Ana Motnikar: The training of weavers in Slovenia.

Obiskovalcem simpozija je projekt in sodelavce predstavila koordinatorka projekta Anni Suni, o ostalih evropskih projektih, vezanih na lan in o evropski mreži ljudi, ki se ukvarjajo s tekstilom, pa Beatrijs Sterk (European Textile Network and linen projects).

Ob projektu, ki združuje ne le več držav, ampak tudi več disciplin, se je mogoče mnogo naučiti. Slovenija bi se iz ustaljene izobraževalne prakse v Italiji, na Finskem in Švedskem lahko naučila, kako učinkovito je njihovo dosledno povezovanje preteklega znanja in oblik s sodobnimi tehničnimi novostmi in idejami v učnem procesu. Žal takšnega načina vzgoje in izobraževanja ne moremo preprosto prenesti na naša tla, kajti naše šolstvo (na vseh ravneh izobraževanja) je v nekem družbeno-zgodovinskem trenutku prekinilo vezi s starim tradicijskim znanjem (tudi obrtnim) in se usmerilo pretežno v sodobne industrijske tehnologije. Ostane nam seveda možnost, da naše izobraževalne institucije čim večkrat opozarjamo na te načine izobraževanja.

Tudi v raziskovalnem pogledu smo zapolnili vrzel, ki je bila v slovenskem prostoru nekako zanemarjena. Dosedanje historično usmerjene raziskave tekstila so zanemarjale tehnični vidik in obratno: raziskave, usmerjene v tehnično-oblikovni vidik tkanin in tkanja, so obšle zgodovinsko razvojno obravnavo, obenem pa tudi historične vire, kot npr. tkalske vzorčne knjige. Etnološke obravnave tekstila so se osredotočale na domače izdelovalne tehnike in kmečke uporabnike, kulturna zgodovina je zanemarila profesionalne izdelovalce tkanin, še posebej v tehničnem smislu. Gre torej za raziskovalno "belo liso", ki se je pri nas (še) nismo ustrezno lotili. V resnici zahteva to raziskovalno področje, če naj bo pravilno osvetljeno z vseh strani, interdisciplinarno znanje. To je mogoče pridobiti le s čim bolj poglobljenimi raziskavami, trajajočimi daljše obdobje, in z delovnimi oprijemi med historičnimi in tehničnimi disciplinami.

Janja Žagar